

O'ZBEKISTONDA TERRORIZMNI MOLIYALASHTIRISHGA QARSHI KURASHDA MOLIYAVIY RAZVEDKANING INSTITUTSIONAL O'RNI

Saparov Baxtiyar Doshniyazovich

*O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti
magistratura tinglovchisi*

Annotatsiya

Ushbu maqola O'zbekiston Respublikasida moliyaviy razvedka organining (Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti – FIU) terrorizmni moliyalashtirishga qarshi kurashishdagi markaziy o'rnini va faoliyatini chuqur tahlil qiladi. Maqolada 2018-yilda qabul qilingan qarorga asosan departamentning “Egmont” hamkorlik guruhidagi maxsus vakolatli organ sifatidagi roli, 2024–2025 yillarda AML/CFT qonunchiligida kuchaytirilgan risk-baholash va ma'lumot almashish mexanizmlari, FATF-EAG baholari (xususan, Recommendation 6 bo'yicha 2023-yilda “deyarli muvofiq” darajasiga erishilgani), SAR (shubhali operatsiyalar to'g'risidagi xabarlar) tahlili, idoralararo va xalqaro hamkorlik, so'nggi o'n yildagi islohotlar hamda tizimdagi dolzarb muammolar (SAR sifati, koordinatsiya yetishmasligi, notijorat tashkilotlar nazorati va kadrlar masalasi) yoritilgan. Maqola amaliy misollar, ishchan sxemalar (Mermaid diagrammalari), tipologiyalar va strategik tavsiyalarni keltirib, moliyaviy razvedka tizimini yanada takomillashtirish yo'llarini taklif etadi. Tadqiqot moliyaviy xavfsizlikni oshirish va terrorizm moliyalashtirishiga qarshi kurashishda samarali mexanizmlarni mustahkamlashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: moliyaviy razvedka, FIU, terrorizmni moliyalashtirish, AML/CFT, Egmont Group, FATF, EAG, shubhali operatsiyalar (SAR), risk-baholash, maqsadli moliyaviy sanksiyalar, Recommendation 6,

Recommendation 8, pul yuvishga qarshi kurashish, idoralararo axborot almashinuvi, xalqaro hamkorlik.

O'zbekistonda moliyaviy razvedka (FIU – Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti) terrorizmni moliyalashtirishga qarshi kurashishda markaziy rol o'ynaydi. 2018-yilda qabul qilingan qarorga ko'ra bu departament "Egmont" hamkorlik guruhidagi majburiyatlarni bajaruvchi maxsus vakolatli organ etib belgilangan. 2024–2025 yillarda mamlakat AMK/QH qonunchiligida risk-baholash va ma'lumot almashish choralari kuchaytirildi. Tajriba shuni ko'rsatadiki, kuchli axborot oqimi va inter-pravorgovkorlik hamkorligi sifatida, moliyaviy organlar tomonidan jo'natilgan shubhali tranzaksiyalar tahlili FIUning samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, FATF-EAG baholariga ko'ra O'zbekiston Terrorchilik moliyalashtirishga oid sanksiyalarni joriy etishda olgan takliflarini rivojlantirib, 2023-yilda maqsadli moliyaviy sanksiyalar (Recommendation 6) bo'yicha "deyarli muvofiq" darajasiga yetdi. Hisobotda fuqarolik jamiyati va nazorat tizimlarini mustahkamlash kerakligi ta'kidlangan. Mazkur tahlil moliyaviy razvedkaning tashkilot tarkibi, SARlar amaliyoti, hamkor organlar bilan axborot almashuvi, so'nggi o'n yildagi islohotlar hamda muammolarni o'rganadi. U turli misollar, ishchan sxemalar (Mermaid diagrammalar) va ilmiy-tadqiqot mavzulari ro'yxatini keltirib, strategik tavsiyalar beradi.

O'zbekiston Respublikasining «Pul yuvishga qarshi kurashish» qonuni (2004–2021)ga ko'ra, maxsus vakolatli davlat organi moliyaviy razvedka bo'lib, pul mablag'lari bilan bog'liq operatsiyalarni nazorat qiladi. 2018-yil qarori bilan Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti «Egmont» guruhida O'zbekiston vakolatlarini ta'minlash uchun mas'ul maxsus vakolatli organ etib belgilandi. Qonun va uni sharhlangan hujjatlarga ko'ra bu bo'lim:
(i) moliyaviy monitoring yuritish va SAR (shubhali operatsiya to'g'risida

xabar)larni qabul qilish; (ii) ma'lumotlar bazalarini shakllantirish va qayta ishlash; (iii) xabardor yetarli asosga ko'ra tergov idoralariga axborot berish; (iv) ichki va xalqaro organlar bilan hamkorlik qilish vazifalarini bajaradi. Masalan, qonunchilik bo'yicha maxsus vakolatli organ shubhali pul o'tkazmalari haqida xabarlarni oladi va ularni elektron bazada tahlil qiladi. Risk-baholash natijalari esa barcha manfaatdor organlarga yetkazilib, profilaktika choralari ko'riladi. Shuningdek, korxonalar va davlat idoralariga AML/CFT bo'yicha o'quv va metodik yordam ko'rsatish muhim vazifa hisoblanadi.

Moliyaviy razvedka pul oqimlarini monitoring qiladi va terrorizm moliyalashtirishiga doir so'rovlarni tahlil qiladi. Banklar va moliya tashkilotlari SAR jo'natishi kerak: maxsus vakolatli organ shubhali operatsiyalar to'g'risidagi xabarlarni oladi, ularni ma'lumotlar bazasiga kiritadi va qayta ishlaydi. Tahlil paytida nafaqat pul mablag'larining manbai va yo'nalishi, balki shubhali transaksiyalar usullari (misol, katta summani omonatga aylantirish, xorijiga jo'natish, xayriya nomi ostida mablag' yig'ish va h.k.) aniqlanadi. Shuningdek, departament terrorchilik faoliyati bilan bog'liq shaxslar ro'yxatini tuzadi va yangilaydi – bu ro'yxatga davlatning boshqa huquq-tartib organlari, xususan SSS va h. organlar tomonidan berilgan ma'lumotlar ham hamda Egmont/EAG tomonidan olingan axborot kiritiladi. Kerakli hollarda FIU yuqoridagi ma'lumot va hujjatlar asosida moliya institutlariga nazorat ko'rsatib, 30 kungacha transaksiyalarni to'xtatish bo'yicha talab yuborishi mumkin.

Asosiy jarayonlar:

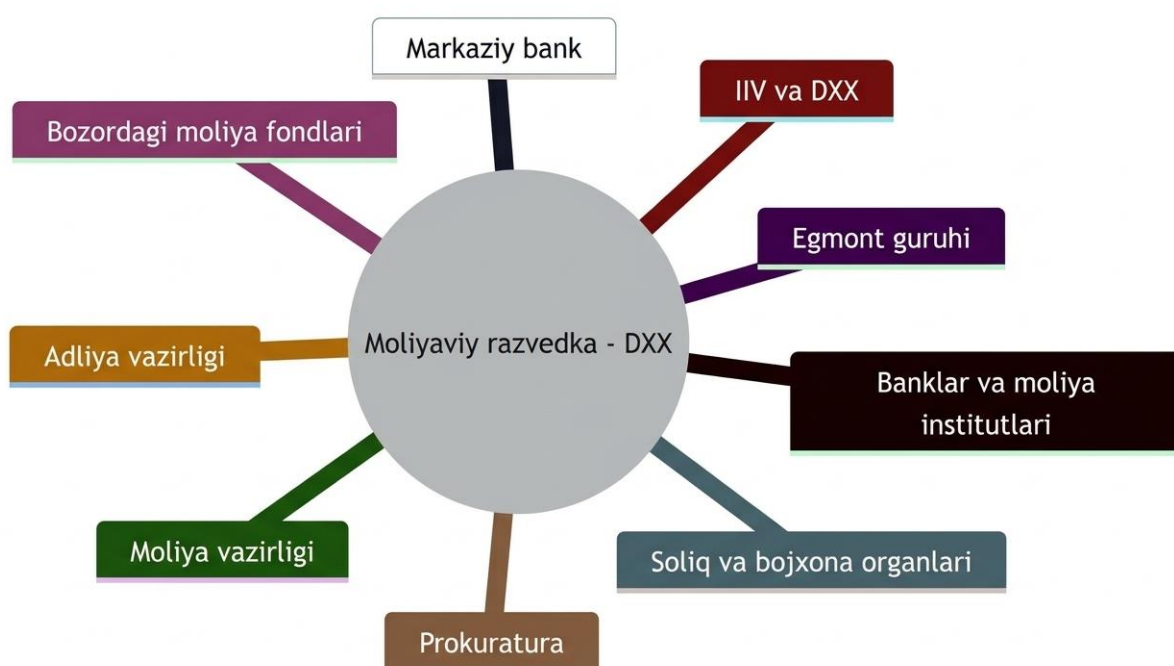
- **Ma'lumot yig'ish:** Banklar, MFY, MCHJ va boshqa moliyaviy tashkilotlar SAR kiritadi (mablag'ning terrorchilik bilan bog'liqligi shubhali bo'lsa).
- **Tahliliy vositalar:** FIU avtomatlashtirilgan tizim va analitik vositalardan foydalanadi, terrorchilar identifikatorlarini aniqlash uchun algoritmlar tatbiq

etadi. Shu jumladan, Egmont Global AML/CFT API va Boshqa xalqaro axborot platformalari qo'llaniladi.

- **SAR ko'rib chiqish:** Qabul qilingan xabarlarga asoslanib tranzaksiyalar audit qilinadi; tez-tez tipologiyalar tayyorlanadi (xorijga katta miqdorda pul o'tkazish, xayriya tashkilotlari orqali mablag' yig'ish va h.k.).
- **Hisobot berish:** Aniqlangan TF holatlari bo'yicha huquq-tartibot organlariga axborot yuboriladi.

Moliyaviy razvedka tizimida bir qator organlar ishtirok etadi. Quyidagi diagrammada asosiy axborot oqimlari ko'rsatilgan:

Tafsilar: Banklar va moliyaviy institutlar SAR jo'natadi. Moliyaviy razvedka (DXX) ularni tahlil qilib, Prokuratura va IIVga murojaat qiladi. Egmont va boshqa xalqaro tuzilmalar bilan hamkorlik reglamentlari orqali ma'lumot almashiladi. Boshqa idoralar (Adliya, Moliya, CBU) normativ bazani ishlab chiqishda hamkorlikda ishlaydi.

So'nggi 10 yilda O'zbekistonda AML/CFT yo'nalishida bir qancha islohotlar amalga oshirildi. 2018-yilda tuzilgan xalqaro komissiya, Egmont a'zoli va yangi qonunchilik (jumladan, 2019 va 2021-yillardagi yangiliklar)

bu borada katta yangiliklar bo'ldi. 2023-yilda FATF/EAG navbatdagi bahoga ko'ra O'zbekiston maqsadli terrorchilar moliyalashtirish bo'yicha sanksiyalarni qisman bajarishdan deyarli bajarishga o'tkazdi (R6 "Largely Compliant" darajasiga ko'tarildi). Biroq hisob-kitoblarga ko'ra, notijorat tashkilotlar (R8) bo'yicha hali qisman muvofiqlik saqlanmoqda. Yaqinda ishlab chiqilgan Farmonlar bilan Yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashish va e-qaror tizimini takomillashtirish bu yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratgan.

O'zbekiston ichkarisida terrorizm moliyalashtirilishiga oid maxfiy ishlar ommaga oshkor etilmaydi. Biroq qo'shni mamlakatlarda olib borilgan tergovlardan olingan darslar shuni ko'rsatadiki, oddiy oddiy jismoniy shaxslarning misolida katta pul yo'naltirishlari sodir bo'lishi mumkin. Masalan, Markaziy Osiyoning turli davlatlarida terrorchilikni moliyalashtiruvchi shaxslar ko'pincha o'z biznes faoliyatlari yoki xayriya jamg'armalari nomidan operatsiyalarni amalga oshirgan. Bunday holatlarda FIU SAR bazasidan olinadigan maxsus tekshiruv orqali pul oqimini kuzatib, ularni TF holatlarini tasdiqlovchi qo'shimcha ma'lumot bilan birlashtiradi. O'zbekistonda ham tahminan shunday sxema asosida dastlabki idroklar amalga oshiriladi. Masalan, uzoq tarixli tinch-tuman mamlakatlarda bo'lgani kabi, o'tgan yillarda giyohvand modda yoki og'ir jinoyat moddasi ustidan tekshiruvlar davomida terrorchilik moliyalashtirilishi aniqlangan holatlar kuzatilgan. Biroq maxfiylik sababli aniq statistikasi e'lon qilinmaydi.

Amaliyotda bir qator muammolar bo'lishi mumkin: axborot sifati pastligi (SARlar aniq to'ldirilmasligi), maxfiylik to'siqlari, idoralararo koordinatsiya yetishmasligi, xorijiy ma'lumotlar almashish cheklovlari va kadrlar yetishmovchiligi. FATF baholariga ko'ra, O'zbekistonda notijorat tashkilotlar faoliyatini nazorat qilish (Rec.8) va moliya institutlari ichki nazoratining rivojlanishi zarur. Buni bartaraf etish uchun rasmiylar:

- SAR formatini takomillashtirish (aniq risk indikatorlari kiritish);

- Idoralararo axborot tizimini avtomatlashtirish va Xavfsizlik xizmatlari bilan doimiy ma'lumot almashish mexanizmi joriy etish;
- Xalqaro hamkorlikni mustahkamlash (Egmont/EAG tarmog'i orqali ochiq interaktiv platformalar ishlatish);
- AML kadrlarini qayta tayyorlash va zamonaviy texnologiyalarni (masalan, sun'iy intellekt) joriy etish choralari ustida ish olib bormoqda.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda moliyaviy razvedka tizimi, ayniqsa FIU (Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti) orqali terrorizmni moliyalashtirishga qarshi kurashishda muhim va markaziy o'rin egallaydi. So'nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar, xususan 2018-yildan boshlab Egmont Group bilan hamkorlikning yo'lga qo'yilishi hamda FATF va EAG baholari asosida qonunchilikni takomillashtirish tizim samaradorligini sezilarli darajada oshirdi. FIU tomonidan SAR (shubhali operatsiyalar)ni yig'ish, tahlil qilish va tegishli organlarga yetkazish mexanizmi amalda yaxshi ishlamoqda. Ayniqsa, risk-baholash tizimi, avtomatlashtirilgan monitoring va xalqaro axborot almashinuvi kanallarining rivojlanishi moliyaviy jinoyatlarni aniqlash imkoniyatlarini kengaytirdi. Natijada O'zbekiston 2023-yilda terrorizmni moliyalashtirishga qarshi maqsadli sanksiyalar (Recommendation 6) bo'yicha "deyarli muvofiq" darajaga erishdi. Shu bilan birga, tizimda ayrim muammolar saqlanib qolmoqda. Jumladan, SAR ma'lumotlarining sifati, idoralararo koordinatsiya, notijorat tashkilotlar ustidan nazorat (Recommendation 8) hamda malakali kadrlar yetishmovchiligi hali ham dolzarb masalalardan hisoblanadi. Ushbu kamchiliklarni bartaraf etish uchun raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, sun'iy intellektdan foydalanish, xalqaro hamkorlikni yanada kuchaytirish va mutaxassislar tayyorlash tizimini takomillashtirish zarur. Umuman olganda, O'zbekiston AML/CFT yo'nalishida barqaror rivojlanish yo'lida bo'lib, mavjud islohotlar davom ettirilsa, moliyaviy xavfsizlik va terrorizmga qarshi kurashish tizimi yanada mustahkamlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Pul yuvishga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonuni (2004-yil, 2021-yilgacha o'zgartirish va qo'shimchalar bilan).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yildagi qarori (Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamentini "Egmont" hamkorlik guruhidagi maxsus vakolatli organ etib belgilash to'g'risida).
3. Financial Action Task Force (FATF) va Eurasian Group on Combating Money Laundering and Financing of Terrorism (EAG). O'zbekiston bo'yicha o'zaro baholash hisoboti, 2023-yil (Recommendation 6 bo'yicha "Largely Compliant" darajasi).
4. Egmont Group. Global AML/CFT hamkorlik mexanizmlari va ma'lumot almashish standartlari (Egmont Group Principles for Information Exchange, so'nggi nashrlar).
5. O'zbekiston Respublikasi Davlat xavfsizlik xizmati, Ichki ishlar vazirligi va Bosh prokuratura hamkorligidagi normativ-huquqiy hujjatlar (AML/CFT sohasidagi ichki tartiblar va reglamentlar, 2019–2025 yillar).
6. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi va Markaziy bankining AML/CFT bo'yicha metodik qo'llanmalari va risk-baholash hujjatlari (2024–2025 yillar).